KELMĖS ŽEMAITĖS VIEŠOJI BIBLIOTEKA

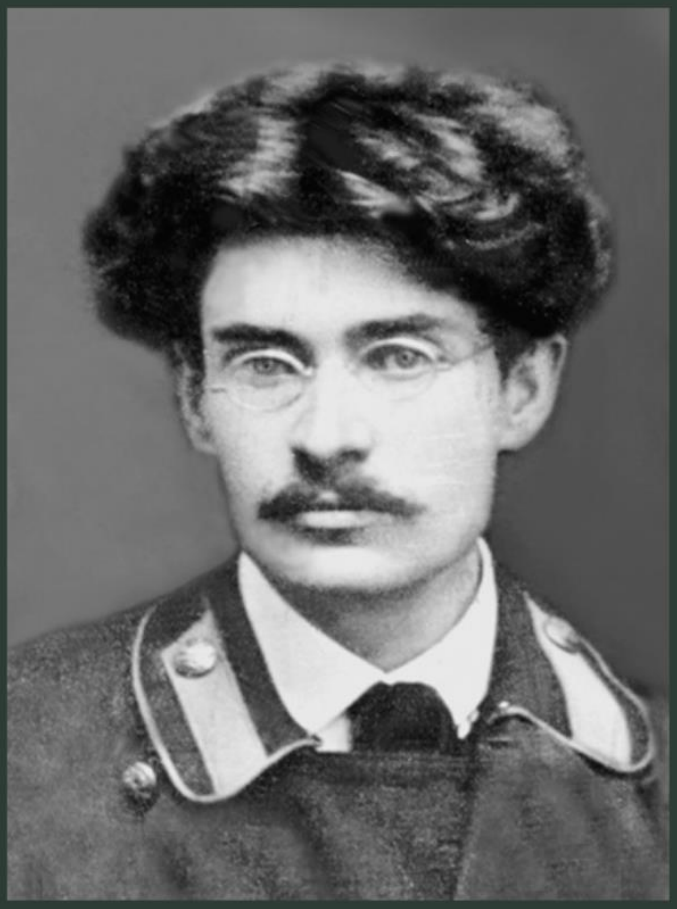

XX A. PRADŽIOS DIDMINTIS

(APIE FILOSOFĄ RAMŪNĄ BYTAUTĄ)

1996, Kelmė

Vizitinė kortelė

Ramūnas Bytautas gimė 1886 m. rugpjūčio mėn. 22 d. Varnių valsčiaus Drobūkčių kaime. Filosofas, psichologas, visuomenininkas. Pradžios mokyklą baigė Kražiuose. Tėvai nuomodavo nusigyvenusių bajorų žemes, todėl vaikystę Bytautas praleido Lendrėse (netoli Pakražančio) Verpenoje, Kražiuose. 1896 m. stojo Permės gimnazijon, o 1897 m. persikėlė Vilniaus 1 – ojon gimnazijon, kurią baigė 1905 m. Rašė rusiškai daug eilėraščių, poemų, bet šiuos kūrinius pats sudegino. 1905 m. stojo Maskvos universiteto fizikos – matematikos fakultetan, bet po dviejų mėnesių perėjo teisių, o 1907 m. – istorijos filosofijos fakultetan, kurį baigė 1912 m. aukso medaliu. R. Bytautas būdamas teisių fakulteto studentas atsidėjęs studijavo politinę ekonomiją ir stojo rusų socialdemokratų partijon. Perėjęs istorijos filosofijos fakultetą, R. Bytautas atsidėjo filosofijai ir filologijai ir parašė pirmąjį savo straipsnį apie mūsų kalbos filosofiją „Šis tas iš lietuvių kalbos filosofijos“. Vėliau parašė straipsnių mūsų kalbos rašybos klausimu. „Lietuvių raštkalbės reikalais ir recenziją „Aplink dailės parodą“. 1907 m. R. Bytautas du mėnesius buvo Berlyne. 1910 m. susirgo pleuritu, iš kurio atsinaujino jo vėlesnioji kaulų tuberkuliozė. Nuo 1911 m. moksleivijos organo „Aušrinė“ spausdino straipsnius „Argi?“ (1911 m.), „Kaip tarti ir rašyti svetimžodžius“ (1912 m.), „Tauta ir tautiška sąmonė“ (1912 m.). Dėl Amerikos lietuvių sumanymo leisti lietuvišką enciklopediją, R. Bytautas rašė „Lietuvos Žiniose“ straipsnį „Enciklopedijos reikalu“. Baigęs universitetą R. Bytautas buvo paliktas prie filosofijos katedros daktaro laipsniui ruošti. 1912–1913 m. gydėsi Druskininkuose, 1914 m. Nervi Italijoje, paskui Šveicarijoje, kur 1915 m. birželio 22 d. ir mirė.

R. Bytauto gyvenimo ir kūrybos apžvalga

Gimė jis 1886 m. rugpjūčio 22 d. Drobūkščiuose, o vaikystę praleido jau Pakražančio, Kražių, Verpenos, Kelmės apylinkėse. Vėliau jo studijų draugas S. Šilingas apie romantinę Romano vaikystę Lendrėse netoli Žalpių, rašė: „... Gimė pirmas lauktas sūnelis ir augo pas tėvą, močiutę... Rudeniop ir žiemą ilgi vakarai prie krosnies, kupetoj su sesutėmis, broliukais, tėvukais. Ir pilnos rieškučios riešutų, ir pasakos.... Pavasaris. Gegužiniu vainiku – puokščių kvapas, plevėsuojanti žvakių liepsna... o vasarą – daug gėlių ir šieno. Ir visa šeima savųjų, be svetimų, kelionės kelionėlės pamiškėn, pievosna, primityviai iš bočių ir probočių žaidimai, juokai. Saulei nustojus kaitinti, kepinti – žemaitiški pavakariai... Taip metai iš metų... Ramūnėlis – Ramūnas šeimos siela... Auga Ramulis. Mažas, vos stovynėj tepastovintis, šiuršena popieriais, valandų valandomis šaukia A, B, C. O kur tik močiutė, ten ir Ramulis atsigrus su savo pagalvėliu, atsiguls prie kojų ir guli... Senelis mylėjo Ramulį ir vis sakydavo: „Išėjo išeis didelis žmogus“... Tekėjo tėvų viltis – Ramulis augo... Žemaitijos gamta tokia rami, lyg tartum melancholija apsigaubusi. Tik protarpiais visomis varsomis susijuokia ir vėl nutyla, ir tik skleidžia iš savęs bangų bangas. Taip ir Ramūnas. Dienų dienas savyje užsidaręs, susikaupęs. Tik ūmai visa vaiko sielos ekspansija kaskadu paplinta, kaip raketa sprogsta ir vėl susičiaupia, susimūrina...“

Prabėgo nerūpestinga vaikystė ir Romanas įstojo mokytis į Kražių kaimo parapijinę mokyklą, čia įgijo pradinį išsilavinimą.1896 m. pradėjo mokytis Permės gimnazijos perengiamojoje klasėje. (...“Toli už Volgos perengiamosios klasės mokinys – Ramūnėlis, besikasdamas Permės smėlyje, radęs pinigą tais pačiais metais muštą, kuriais gimęs Puškinas. Brangiausiu talismanu tas pinigas likęs. Ir tik svajojęs Ramūnėlis būti tokiu didvyriu, kaip Puškinas“.– S. Šilingas). Kitais metais R. Bytautas perstojo į Vilniaus pirmąją gimnaziją (...“O ketvirtoje klasėje tamprios Nėries glėbyje sėdėjo rūmų kalno papėdėje ir klausėmės, bene išgirsiva Lietuvos senovę prabilsiant. Ir prie žemėlapio valandomis sėdėjova, trokšdami

Lietuvos...“). („O truputį vėliau Ramūnas rašęs daug – daug eilių, poemų, visus sąsiuvinius. Bet paslaptomis nuo visų, kad niekas nežinotų ir... visa sudeginęs.“– S. Šilingas). Mokydamasis Vilniuje Ramūnas per atostogas važiuodavo pas tėvus į Kelmės dvarą, kur bendraudavo su jaunimu, inteligentija (... „O studentystės metu... pliuškenasi Trakų ežero vilnis ir supa laivą akivaizdoj Kęstučio galybės ir... „Gabija, Vydūnas, Jaunutis Vienuolis, Čiurlionis, Lietuvos dailė ir siela“. – „S. Šilingas).

Jauno filosofo kelią į pasaulio pažinimą, jo pažiūrų kaitą „Pirmojo baro“ redaktorius S. Šilingas taip pasakė: “... Varnių ežeras, Kražių kalnai, tylus Lendrių kampelis, lyg būtų pasaulio ašis srauni Kražantė ir keistas kalvotas Kelmės – Šiaulių plentas tarytum juosta išsijuosęs į naujų pasaulių angą. Iš ten, anapus Šiaulių bažnyčios bokšto, atėjo Puškinas ir Mickevičius, Getė ir Šileris, Tolstojus ir Dostojevskis... M. Narbutas ir Maironis ... Ir įsipynė į ramų lizdą ir lietuvišku lietučiu apšlakstyti. O dar paskum – tyrasis menas Graikijos gadynė ir filosofijos gelmės, ir meilė žmogaus ... „Įdomus R. Bytauto požiūris į kalbą, tautos istoriją.“...Myliu tautos kalbą,– rašė jis, – nes tai yra mano minčių pasaulis, myliu tautos dainas, raudas, nes jos motinėlės dainuotos, iš pradžių sujudino mano sielą ir įspraudė jon žinomus jautimo svajojimo būdus, myliu tautos istoriją, nes jos tolimuose aiduose girdžiu motyvus, apribojančius mano kultūrinių protėvių, o per tai – ir mano paties dvasią...“

„Ne tuo taku nuėjau. Mokslas reikalauja tiek prisiruošimo. Dailėje betarpiai galima apsireikšti. Visa siela būčiau prie josios linkęs. Būčiau nuėjęs jos takais, būčiau jau save apreiškęs. O dabar...“Taip gimnazijos ir studijų draugui bei svainiui literatui S. Šilingui rašė kaulų džiovos kamuojamas dvidešimt aštuonerių metų Romanas Bytautas. Tuose žodžiuose jauno mirties patale gulinčio žmogaus tragizmas: ne mirties baimė, o liūdesys dėl to, kad liko neišnaudotos dvasinės potencijos, kad nebus nuveikti užsimoti darbai, kuriems taip atkakliai ruoštasi.

Jaunam mirti XX a. pradžios lietuvių inteligentui nebuvo naujiena – gyvenimo kelią jau buvo baigę P. Vaičaitis, P. Višinskis, J. Biliūnas, Z. Gėlė, M. F. Čiurlionis, kurių vyriausias (M. K. Čiurlionis) sulaukė trisdešimt penkerių, o

jauniausias (E. Steponaitis) – tik šešiolikos. Bet jie visi ėjo tuo keliu, kur „betarpiai galima apsireikšti“ – kūrė eiles, prozą, kritiką ar publicistiką, dailės veikalus ir paliko labai reikšmingus, netgi genialius pėdsakus po sunkios priespaudos stiprėti ėmusios savo tautos kultūroje. Tuo keliu galėjo eiti ir visa siela prie dailės linkęs R. Bytautas, turėjęs ne tik subtilią estetinę nuovoką, bet ir menininko pasaulėjautą, poeto talentą ir tikram kūrėjui reikalingą reiklumą sau. Gimnazistas būdamas ne tik godžiai skaitė pasaulinės literatūros klasikus (A. Puškiną, A. Mickevičių, F. Dostojevskį, L. Tolstojų, J.V. Getę F. Šilerį ir kt.), bet ir pats rašė daug eilėraščių rusiškai, tačiau niekam nedavęs skaityti sudegino. Apie literatūrą įdomiai ir turiningai kalbėdavo Maskvos lietuvių studentų susirinkimuose, o subtilų dailės išmanymą įrodė taip pat studijų metais rašytu straipsniu, kuriame aptarė antrąją lietuvių dailės parodą ir iškėlė M.V. Čiurlionio kūrinių vertę.

Tačiau gamta nesitenkino neramios sielos jaunuoliui davusi menininkui reikalingus bruožus – ji pridėjo jam ir filosofinės kūrybos želmenis, iš kurių išaugo kad ir negausus, bet pakankamai brandus derlius, užėmęs savitą ir garbingą vietą kukliame XX a. lietuvių filosofinės minties kontekste. Žinoma, filosofija anais laikais buvo lyg kultūros periferijoje, tad pasišventusiųjų jai vardai nebuvo garsūs, o pasitraukusių iš gyvenimo greitai ėjo užmarštin. Tokia lemtis, ištiko ir R. Bytautą, kurio vardas nedaugeliui šiandien tėra žinomas. Kai jis mirė, buvo pats pirmojo pasaulinio karo įkarštis, todėl jauno mąstytojo mirtis sukrėtė tik nedaugelį – jo artimuosius bei bičiulius, o negausūs darbai liko ilgam laukti, kol į juos pažvelgs atidesnė tyrinėtojų akis.

R. Bytautas – bene pirmasis XX a. pradžios lietuvių filosofas. Deja, jo talentui nebuvo lemta ligi galo pražysti, atsiskleisti...

Dar besimokydamas gimnazijoje R. Bytautas įsitraukia į liberaliai nusiteikusių moksleivių kovą už lietuvybę. Jis rašo tai, kas labiausiai rūpi to meto visuomenei, puola ten, kur karščiausi visuomeninės veiklos barai. Įstoja į socialdemokratų partiją, bet netrukus pasitraukia iš jos. Apsisprendęs dirbti lietuvių kultūrai,1906 m. įstoja į Maskvos lietuvių studentų draugiją (dar menkai temokėdamas lietuviškai). Jau 1908 m. R. Bytautas išspausdina pirmuosius

darbus lietuvių kalba: „Apie lietuvių kalbos rašybą ir apie tarptautinius žodžius („vartoti svetimžodžius teleistina ten, kur be jų negalima apsieiti“). Jis nesitenkina „išviršiniu“ kalbos nagrinėjimu, bet kviečia tirti ją ir iš „vidaus“ – filosofiškai, atsižvelgiant į žodžių reikšmes. R. Bytautas apie mūsų literatūrinės kalbos ugdymą parašė keletą ilgokų straipsnių, kurie vėliau buvo išleisti atskiromis brošiūromis. Jis paskatino susidomėti terminologija savo studijų draugą S. Šalkauskį, vėliau tapusį įžymiu idealizmo krypties filosofu. Pastarasis savo „Terminologijos teorijos ir lietuviškosios filosofijos terminijos“ pratarmėje rašo: „Šitas brangus mano draugas (R. Bytautas) iš Maskvos universiteto iš dalies užkrėtė mane savo karšta terminologijos klausimo meile, todėl, kalbėdamas apie terminologijos reikalą, neiškenčiu jo nepaminėjęs kaipo tiesioginio savo įkvepėjo“.

R. Bytautas yra bendravęs su žymiuoju mūsų kalbininku J. Jablonskiu, dalyvavo jo vadovaujamos kalbininkų komisijos veikloje. Šiai komisijai jis buvo įteikęs straipsnį „Kaip tarti ir rašyti svetimžodžius“. 1912 m. Lietuvių mokslo draugijos suvažiavime Vilniuje jis buvo sumanęs skaityti pranešimą iš terminologijos srities, bet nebesuspėjo jo parengti.

R. Bytautas bene pirmasis mėgino suskirstyti mūsų kalbos priesagas į tam tikras grupes pagal vedinių reikšmę. Nors dabar jas šiek tiek kitaip klasifikuojame, bet R. Bytauto bandymas buvo reikšmingas ir įdomus. Jis mėgino skirti priesagų – *mas* ir – *ybė* reikšmes, laikėsi nuomonės, kad priesaga – *ystė* yra lietuviška, teisingai vertino priesagos – *ija* santykius su priesagomis – *ynas* ir – *uomenei*.

R. Bytautas įdomių minčių pasekė apie tarptautinių žodžių lietuvinimą. Jis rašė, kad visos tautos drauge su naujomis sąvokomis skolinasi ir naujus žodžius, tačiau „skolindamosi“ svetimą žodį, kiekviena tauta visuomet jį ištaria sulig nuosavais garsadieniais. Jis patarė būdvardžius su priesaga – *inis* ir daiktavardžius su priesaga – *ninkas* darytis iš kalboje jau prigijusių atitinkamų tarptautinių daiktavardžių, pvz.: centras – centrinis (ne centralinis) teatras – teatrinis (ne teatralinis). Ir dabar galima pritarti jo siūlymui vietoje veiksmažodžio „sistematizuoti“ vartoti „sisteminti“, vietoje „demokratizuoti“ – demokratinti, nes

turėdami tokius veiksmažodžius, prireikus galime sudaryti patogias priežastinių ir savaiminių veiksmažodžių poras.

Knygelėje „Šis tas iš lietuvių kalbos filosofijos jis rašė: „Kiekviena karta antspaudavo savo kultūrines pasiekas naujuose žodžiuose ir sakymbūdžiuose. Bet tas viekas ištikdavo pamažu, tarsi nejustinai. Ir taip iš lėto „susikrovė kultūringų tautų kalbos turtai“ (P. 3).

Studijų metais Bytautas aktyviai dalyvavo liberaliosios Maskvos lietuvių studentų draugijos veikloje: kalbėdavo apie moksleivijos ir studentijos visuomeninį judėjimą bei lavinimąsi, skaitydavo įdomius pranešimus bei referatus filosofijos bei literatūros klausimais, daug prisidėjo prie liberalinių moksleivių žurnalo „Aušrinė“ leidimo, pats jame skelbė didesnius savo darbus. Maskviškis studentas tampa veikliu 1907 m. Vilniuje įsikūrusios Lietuvių mokslo draugijos nariu.

Po studijų gabus absolventas, uolus ir talentingas pasireiškęs profesoriaus G. Čelpanovo eksperimentinės psichologijos seminaro lankytojas, brandaus kritiško diplominio darbo apie V. Vunto sielos substancijos sampratą autorius, paliekamas prie universiteto Filosofijos katedros ruoštis tolesniam moksliniam darbui. Duoną tenka pelnytis mokytojaujant: 1912–1913 m. R. Bytautas vienoje iš Maskvos gimnazijų dėsto logiką, psichologiją, lotynų ir rusų kalbas. Tačiau pagrindinis jauno universiteto auklėtinio rūpestis – filosofijos barai: jis numatęs parašyti naują logikos vadovėlį, pateikti fundamentalų psichologijos objektui ir metodama skirtą darbą. Labiausiai traukė R. Bytautą filosofinė tautos problema. Savus tyrinėjimus šia tema jis buvo numatęs apibendrinti atskirame dideliame veikale. Daugelis studijų laikais paskelbtų straipsnių jau buvo rimtų paieškų apraiškos. R. Bytautas supranta, kad „materializmas yra nepilna tiesa“. Už jo ribų lieka dvasios sfera. Tik idealizmas loginiu mąstymu ir vaizduote aprėpia visumą. Ją giliausiai pažįstame iš vidinio patyrimo ir sielos išgyvenimų. Iškilioj dvasioj kaip mikrokosmose atsispindi visas didysis pasaulis. Vienas reikšmingiausių B. Bytauto darbų yra „Tauta ir tautiška sąmonė“ (l912 m.). Jame mąstytojas svarstė tautos, tautiškumo, žmogaus ir kultūros santykius. Savo mintis R. Bytautas dėstydavo ramiai, neužgauliojo oponentų. Šitaip jis ugdė naują

diskusiją, stilių. Juk tuo metu lietuvių publicistikoje buvo be saiko plūstasi. R. Bytauto stilius paveikus, verčiąs susimąstyti ir kruopščiai ruoštis diskusijoms.

R. Bytauto – filosofo, publicisto, visuomenės veikėjo – kūrybinis palikimas nėra gausus, tačiau nėra ir menkas. Bene geriausiai savo, kaip filosofo bei psichologo, potencijas R. Bytautas atskleidė gerai įvertintame 2–jų dalių 250 puslapių apimties diplominiame darbe „Vunto mokslo apie sielos substancijos sąvokas kritika“ (šio darbo egzempliorius yra VU Mokslinės bibliotekos rankraščių skyriuje), kuriame drąsiai, savarankiškai filosofiškai argumentuotai sukritikavo vokiečių filosofo ir psichologo idealisto Vilhelmo Vunto (1832–1920) sąmonės koncepciją, pasišaukė prieš jo postuluojamą sielos substancionalumo neigimą. Iki šio darbo gynimo buvo paskelbti visi kiti jauno filosofo darbai – lietuviškai rašyti straipsniai, daugiausia skirti filologiniams, filosofiniams kalbos klausimams, taip pat tautos problemai bei kai kuriems bendriems filosofijos dalykams ar kultūrinio gyvenimo aktualijoms: “Šis tas iš lietuvių kalbos filosofijos“ („Draugija“,1908,16), „Lietuvių raštkalbės reikalai“, „Aplink dailės parodą“(„Draugija“,1908,17), „Argi?“ („Aušrinė“ 1911, 8,9), „Lavinimosi reikalui – filosofija“(„Aušrinė 1912, 14), „Kaip tarti ir rašyti svetimžodžius“ („Aušrinė“, 1912, 15–18), „Tauta ir tautiška sąmonė“(„Aušrinė“,1912 ,17–21., 1913, 22), „Enciklopedijos reikalais“ („Lietuvos žinios“,1912,104,105).

Iš visų šių dauginusia besimokančio jaunimo savišvietai skirtų straipsnių bei diplominio darbo galime susidaryti apytikrį R. Bytauto filosofinių pažiūrų vaizdą, įžvelgti neišplėtotos tų pažiūrų sistemos apmatus. Darbų turinys rodo gana platų R. Bytauto aiškintų ir bandytų spręsti klausimų ratą.

Kaip filosofas R. Bytautas brendo, veikiamas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios rusų ir vokiečių filosofų idealistų G. Čelpanovo, L. Lapetino, N. Langės, V. Vunto, H. Locės, F. Paulseno, O. Bauerio, V. Zombarto, lietuvių mąstytojo Vydūno.

Būties sampratos bei etikos apmatai atskleisti straipsnyje „Argi?“, kur polemizuojama su pradedančiuoju katalikų filosofu P. Dovydaičiu. P. Bytautas stengėsi derinti materializmą ir idealizmą, pastarajam pripažindamas vyraujantį vaidmenį. Toks derinimas, anot jauno lietuvių mąstytojo, visai įmanomas,

pritaikius vokiečių objektyviojo idealisto H. Locės postuluojamą psichofizinį paralelizmą. R. Bytauto aiškinimu, pirmiausiai Visatos elementai esantys ir materialūs, ir dvasiniai, o iš jų susidedą pasaulio objektai esą ne tik materialios struktūros, bet ir gyveną psichiškai. Kadangi pasaulis plėtojasi ne stichiškai, o pagal tam tikrus dėsnius, galima esą spręsti apie imanentinį pasaulio protą, lemiantį ne atsitiktinį, o tikslingą būties vyksmą. Dvasinė žmogaus veikla, kaip to vyksmo rezultatas, rodanti, jog būties esmė yra dvasinė. Pasaulis – materiali tos būties reiškimosi sfera. Būties esmę subjektas gali pažinti remdamasis savo vidiniu patyrimu, nes toji esmė slypinti sielos monadoje. Sielos substancijos buvimui įrodyti R. Bytautas kaip tik paskyrė diplominį darbą. Su išgyvenančiu subjektu sutampanti sielos substancija nulemianti visus psichinius procesus, kuriems išoriniai poveikiai tesą tik stimulai.

Pripažindamas materializmui teisę aiškinti materialųjį pasaulį ir būti metodologiniu gamtos mokslų pagrindu, R. Bytautas laikė jį nepakankamu, aiškinant būties esmę, dvasinę žmogaus veiklą. Remiantis Aristoteliu, teigė jaunasis mąstytojas, materializmą reikia papildyti teleologizmu, kuris savaime atsirastų materializmą pakeitus, kaip siūlė R. Bytautą žavėjęs vokiečių filosofas F. Paulsenas, panteizmu. Į jį logiškai vedęs pats materializmas, pripažindamas pasaulio reiškinių dėsningumą, kuris esąs Visatos protingumo išraiška.

Straipsniuose „Tauta ir tautiška sąmonė“, „Šis tas iš lietuvių kalbos filosofijos“, „Lietuvių raštkalbės reikalai“ R. Bytautas analizavo tautos esmės, nacijos formavimosi, kalbos klausimus. Esminiu tautos atributu R. Bytautas laikė kalbą, kuri esanti ne tik komunikacijos priemonė, bet ir ypatingos kolektyvinės dvasinės veiklos organas. Jos istorinė raida susijusi su tautos kultūros raida, atspindi tos kultūros ypatumus, tautos santykį su pasauliu ir mąstymo būdą. Tobulinant literatūrinę kalbą, ypač svarbu siekti kalbos ir mąstymo vienovės, svetimžodžius taikyti laikantis operacijos dėsnio, t. y. perkelti juos į morfologinę bei fonetinę savo kalbos sistemą. Pagrindiniu tautos egzistencijos bei jos vienijimosi tikslu R. Bytautas laiko dvasinę kūrybą, svarbiausiu tos kūrybos subjektu – aktyvios saviraiškos siekiančią asmenybę, kurios dvasinį veiklumą mąstytojas apibūdino kaip individualizmą. Pripažindamas ekonominių veiksmų svarbą nacijos konsolidacijai, R. Bytautas tuos veiksnius laiko materializuota

dvasinių tos konsolidacijos paskatų išraiška. Tautų ekonominius suartėjimus nereiškiąs, jog jos nyksta. Vystantis žmonijos kultūrai, reikalinga ne tik jos integracija, bet ir kuo didesnė diferenciacija – nacionalinių kultūrų plėtojimasis.

R. Bytauto įsitikinimu, filosofinis išprusimas yra būtinas šiuolaikiniam žmogui. Todėl, kai „Aušrinės“ redakcija sumanė įsivesti nuolatinį skyrelį „Lavinimosi reikalui“, kuriame būtų pateiktos humanitarinių mokslų pamatinės žinios, jį pradėjo R. Bytautas straipsniu „Filosofija“ kuriame pateikta įvairių filosofinių sąvokų definisijos, parodytas filosofijos reikalingumas, aptariamas skirtumas tarp filosofijos ir pasaulėžiūros, santykis su kitais mokslais. „Filosofija, – pasak R. Bytauto, – yra visos tikrumos pažinimas.

Tai yra mokslas, kuris turi savo tyrinėjimo objektu ištisą visumą. Kuomet kiti mokslai tyrinėja tik atskiras tikrumos dalis, tik atribotas apsireiškimų rūšis, filosofija pasistato uždaviniu ištirti visą. Šitą tikslą atsiekti filosofija tegali kitų mokslų padedama. Atskiri mokslai suteikia filosofijai žinias apie švarias filosofijos dalis, ir filosofija sujungia jas į vieną pasaulio paveikslą. Todėl filosofiją reikia apriboti kaip mokslų sistemą“. Straipsnio pabaigoje pridedamas rekomenduojamos literatūros sąrašas, kur aptariami ryškiausi veikalai. Straipsnio tikslas – sužadinti skaitytojų norą, savarankiškai studijuoti filosofiją.

Šias mintis jis plėtojo ir diskusijoje apie lietuviškos enciklopedijos leidimo galimybę. Pasak R. Bytauto, mūsų kultūra susiduria su dviem pavojais: geriausiųjų kūrybinių jėgų nutekėjimu į kitas tautas ir užsisklendimu savyje. Šia proga jis konstatuoja, kad pas mus labiausiai apleista filosofija ir sociologija. Todėl kviečia užpildyti šią spragą. „Tik tai privalo būti populiarizacija aukštesnės rūšies, kurios tikslas ne mokyti abc mūsų savamokslių, nemokančių kitų kalbų, bet duoti mūsų šviesuomenei dvasinio peno gimtoje kalboje ir suteikti mokslininkams progos apsireikšti lietuvybės dirvoje“.

XX a. pradžioje jauna lietuvių inteligentija galutinai atsiribojo nuo lenkų. Kokios kultūrinės tradicijos? Koks santykis tarp bajoriškos ir liaudies kultūros? Ar bajoriška kultūra priklauso lietuvių tautai? Šie klausimai ir atsakymai į juos turėjo ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. R. Bytauto nuomone, bajorai nutautę dėl savo klasinio egoizmo. „Aristokratas jautėsi kitos tautos sąnariu, –

pastebi mąstytojas. – Jo socialinis padėjimas baudžiavos laikais suteikdavo jam pilną elgimosi laisvę ir progą be kliūčių vykinti savo geidulius“.

R. Bytautas išsamiai kritikuoja F. Kautskio „nacionalinę teoriją“, atskleidžia jos kosmopolitišką prigimtį ... Šios pastabos ir šiandien nestokoja savo aktualumo. Pasak R. Bytauto, negalima nemylint kitų tautų, mylėti savo tautos – savo tautos niekinimas ugdo neapykantą kitoms, todėl tarp internacionalizmo ir nacionalinio susipratimo yra tiesioginis ryšys.

Bene paskutinis filosofo darbas – „Tauta ir tautinė sąmonė“ išspausdintas „Aušrinėje“ 1913 m. Susirgo jis kaulų džiova. Liga staigiai progresavo. Tais pat metais išvyksta gydytis į Druskininkus. Pagerėjimo jokio. Važiuoja į Italiją, iš ten – į Šveicariją. Lozanas – paskutinė jo gydykla. Čia jį aplankęs 1914 m. liepos 8 d. istorikas Ignas Jonynas rašo būsimam filosofui Stasiui Šalkauskiui į Samarkandą: „Brangusai, apsilankiau Šveicarijoj, Leysine, pas Bytautą. Romas baisiai suvargęs, nusilpnėjęs, išblyškęs. Kraujas dar nepagijęs, ir jo negalima nešti ant saulės. Sulyginus su išvažiavimo diena iš Maskvos, jaučiamas jo savęs jausmo pakilimas, ūpas nenupuolęs. Many paliko viltis, kad Romas galėsiąs pagyti, tik negreitai, už 2–3 metų, dabar negali jis pasikelti nei apsiversti ant lovos“. Deja, R. Bytautas neišgyveno nė metų: l915 m. birželio 22 d. mirė. Taip netekome talentingo mąstytojo. Filosofijos istorija žino ne tiek daug pavardžių, kurie per tokį trumpą laiką būtų parašę brandesnių reikalų.

Sunku pasakyti, kur būtų nuvedę R. Bytautą filosofiniai ieškojimai, kokias socialines pozicijas jis butų tvirčiau užsiėmęs. Tačiau tai, ką jis spėjo pasakyti, yra vertingas XX a. pradžios lietuvių filosofinės minties puslapis.

Skaitydamas R. Bytautą, susimąstai: kiek nuostolių patiria mūsų skaitytojai: nepažindami praeities mąstytojų! Štai ir Ramūno Bytauto darbai išbarstyti tuometinėje periodikoje – niekas nėra jų sukūręs i vieną vietą, apie jį patį tik retkarčiais fragmentiškai kas nors užsimindavo, bet daugelis mūsų kartos atstovų apie šį mąstytoją nėra nieko, arba beveik nieko girdėjęs.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pamažu į mūsų gyvenimą sugrįžta tikrosios vertybės, atgimsta užmiršti vardai. Br. Klimašauskas 1994 m. kovo 12 d. „Bičiulyje“ rašė: „Įamžinimo prašėsi S. Šilingo svainio garsaus filosofo R. Bytauto

gimtosios Lendrės. Ten, prie keliuko į Žalpinės mišką teberymo kryžius kitiems žmonėms, o apie garsųjį filosofą – nė užuominos. Čia jau nebėra ir jokių pastatų, tik neretas vietinis šią sodybvietę pavadina Bytautine“. Tai – vieta, kuriai turėtų būti parodyta atitinkama vieša pagarba...

PANAUDOTA LITERATŪRA

1. Bytautas Ramūnas // Lietuvių enciklopedija.–T.3.–Bostonas. 1954.– P. 37: portr.
2. Gaivenis K. Ramūnas Bytautas ir kalbos kultūra // Kalbos kultūra. – Nr. 53.–P. 77–80.
3. Genzelis B. Pasakojimai apie Lietuvos mąstytojus.– K., 1994. – P.135–140.
4. Genzelis B. Ramūno Bytauto pėdsakai // Kultūros barai.–1986.– Nr. 8.–P. 63–64: portr.
5. Klimašauskas B. Pagarbą reikia tęsti // Bičiulis.–1994.–Kovo12.
6. Mikalaitis G. XX a. pradžios didmintis //Jaunimo gretos.–1988.– P.14–15: portr.
7. Rimkus V. Šviesos spindulėlis // Komunistinis žodis.–1986.– Rugsėjo 6.

PAPILDOMA LITERATŪRA APIE R. BYTAUTĄ

1. Bagdonavičius V. Plykstelėjęs kultūros padangėje // Mokslas ir gyvenimas.–1986.–Nr.8.–P.23–24: iliustr.:portr.
2. Bytautas R. // Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. –V., 1986.– P. 151.
3. Bytautas Ramūnas // Žemaitija: Istorija. Žmonės. Likimai.–Klaipėda,1992.– P. 75.
4. Gučas A. Psichologijos raida Lietuvoje.–V.,1968.–207 p.
5. Rimkus V. Šviesos spindulėlis // Komunistinis žodis. –1986.– Rugs. 6: iliustr.
6. Bytautas R. Lavinimosi reikalui. Filosofija //Jaunimo gretos.– 1988 Nr.8 .–P. l5: portr.